

Видання книг в незалежній Україні: соціально-функціональний аспект

Надія Зубко

*Кафедра інформаційної, бібліотечної та книжкової справи
Українська академія друкарства
Львів, Україна
nadiannazubko@gmail.com*

This article covers the statistics of printing in Ukraine for social and functional purpose. Typological priorities of book publishing are analyzed. The factors shaping the dominant in the publishing market are characterized.

Ключові слова: книговидання, статистика друку, видавничий репертуар, видавничий ринок, види видань, соціально-функціональне призначення.

У роки незалежності під впливом соціально-економічних, політичних, технологічних та інших чинників відбулася трансформація видавничого ринку України. Її можна прослідкувати у різних зрізах: тематичному, територіальному, мовному, жанровому тощо.

До одного із найістотніших критеріїв, що визначають вид видання і структуру видавничого репертуару, зараховують також соціально-функціональне призначення, яке ще називають функціонально-цільовим, функціональним, або цільовим. Воно відображає соціальну мету випуску видання і функцію, яку воно переважно виконуватиме. Так, навчальне видання сприяє навчанню, наукове — розвитку науки, науково-популярне — поширенню серед нефахівців спеціальних знань, виробничо-практичне — удосконаленню виробництва і суспільної практики, літературно-художнє — художньому освоєнню світу і людини, довідкове — швидкому орієнтуванню в найрізноманітніших відомостях та отриманню довідок про них, інформаційне — інформуванню про документи, нормативне — уведенню нормативів, рекламне — рекламуванню тощо [1].

Чинний державний термінологічний стандарт подає дефініції 12 видів видань за цільовим призначенням, у т. ч. популярного, релігійного, суспільно-політичного, видання для дозвілля [2]. Збірники «Друк України», відображаючи статистику книгопродукування, розрізняють і такі види видань, як бібліографічні, науково-виробничі, нормативні виробничо-практичні видання, видання для широкого кола читачів, для дітей та юнацтва, для видавців й книгорозповсюджувачів, тобто зважають і на читацьку адресу [3].

Як видно з рис. 1, побудованого за даними статистичних щорічників Книжкової палати України [3], за назвами пріоритетне місце у масиві щорічно випущених книг домінували навчальні та методичні, наукові, літературно-художні, виробничо-практичні, довідкові та науково-популярні видання.

На початку 1990-х років навчальною або методичною була кожна четверта видана назва, а у XXI ст. — щонайменше кожна третя. Їхня кількість зросла у 6 разів. Це зумовлено і значенням навчальних книг в організації освітнього процесу, і випуском кількох альтернативних шкільних підручників з одного предмета, і фінансуванням їх випуску за держбюджетні кошти, і скороченням випуску видань інших типологічних різновидів, які важко зарахувати до товарів першої необхідності. У контексті накладів питома вага навчальних і методичних книг коливалася в межах 22,2 % (1992 р.) і 63,5 % (2000 р.).

Упродовж 2013–2017 рр. такі видання становили близько половини усіх друків в Україні. Більша частина з них адресувалася учням і вчи-

телям загальноосвітніх шкіл. Так, у 2017 р. 45,4 % усіх випущених назв навчальних і методичних книг призначалося для тих, хто навчається або навчає у закладах середньої освіти, а 38,8 % — для використання у закладах вищої освіти. За накладом видання для школярів і вчителів того ж року становили 88,2 % [4].

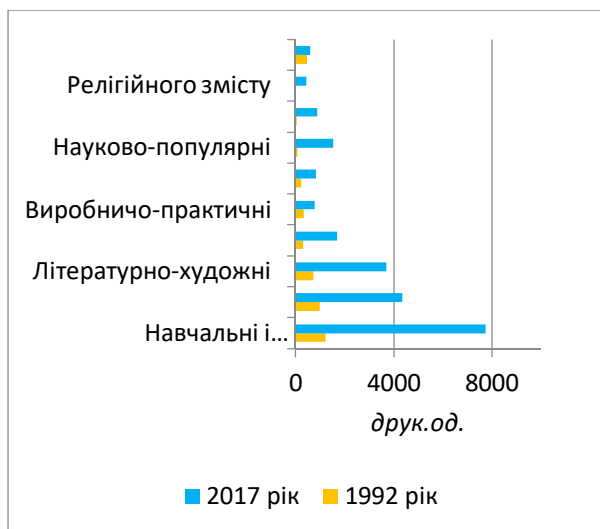

Рис. 1. Випуск книг і брошур в Україні за назвами у соціально-функціональному розрізі

Вагоме місце у репертуарі українських видавництв за кількістю назв займали наукові книги (рис. 1). В останні п'ять років результати теоретичних, експериментальних і джерелознавчих досліджень оприлюднювали 21,2 % з усіх виданих назв. Проте за накладом питома вага таких книг залишалася мізерною і становила у цей період лише 2,9 %. Середній наклад наукової книги виявився найнижчим серед видань і становив лише 284 прим. у 2017 р., тоді як 1992 р. він дорівнював 2 065 прим. Останнім часом такі книги автори друкують за свій кошт і розповсюджують власними зусиллями, адже книгарі неохоче беруться за поширення наукових видань, зважаючи на їх високу собівартість, вузьку читацьку аудиторію, тривалий період реалізації.

За накладом друге місце у видавничому репертуарі посідали видання художніх творів (рис. 2). Через зниження попиту на нефункціональну книгу й поширення альтернативних способів організації вільного часу обсяги їх випуску за роки незалежності впали в 5,8 рази, а питома вага скоротилася вдвічі (від 30,9 до

15,6 %). Помітною у видавничій пропозиції залишається частка книг для дітей. У 2017 р. вона складала 8,3 % за назвами і 11,6 % за накладом.

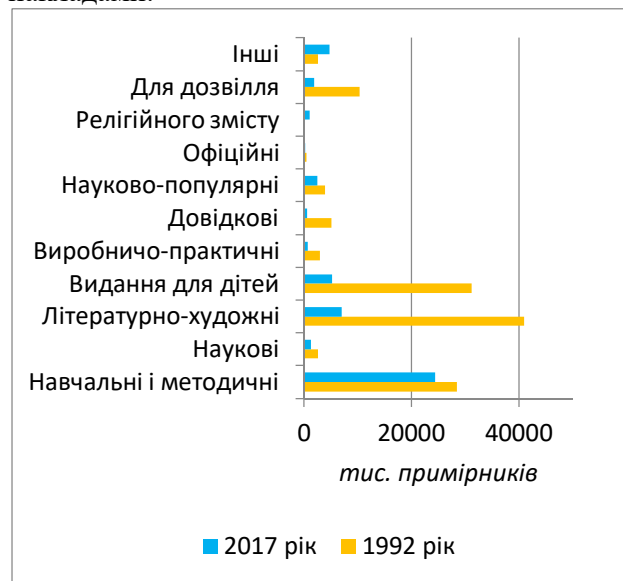

Рис. 2. Випуск книг і брошур в Україні за накладом у соціально-функціональному розрізі

Можна констатувати, що у роки незалежності за назвами істотно зросли обсяги випуску видань усіх соціально-функціональних видів, а за накладом, навпаки, — знизилась. Перспективи вивчення трансформацій типологічної структури книговидавничого руху пов'язані з урахуванням усіх чинників, що визначали відповідні видозміни.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] А.Э. Мильчин, "Социально-функциональное назначение издания", в Издательский словарь-справочник, 2-е изд., испр. и доп. Москва, Россия, ОЛМА-Пресс, 2003, с. 438.
- [2] Видання. Основні види. Терміни та визначення понять: ДСТУ 3017:2015. Київ, Україна, УкрНДНЦ, 2016.
- [3] Друк України: статистичний збірник. Київ, Україна, Книжкова палата України, 1996–2018.
- [4] Засоби масової інформації та книговидавництва в Україні у 2017 році [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/cltr_rik/zas_mas_inf_knyg/arch_zas_mas_inf_knyg_u.htm. Дата звернення: Трав. 1, 2019.